Využití cenzového informačního systému pro populační statistiku

Zdroje dat pro oficiální populační statistiku[1)] v Česku se postupně odklání od tradičních demografických hlášení a sčítání zaměřeného primárně na sčítací formuláře a směřuje ke sběru dat zejména pomocí administrativních zdrojů dat (AZD), mezi kterými má nejpodstatnější úlohu cenzový informační systém (dále jen CENZIS). CENZIS byl zřízen v návaznosti na Zákon o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2021[2)] a je ukotven od srpna 2020 v Zákoně o státní statistické službě[3)]. Jedná se o informační systém, jehož správcem je Český statistický úřad (dále jen ČSÚ), a který má sloužit ke splnění povinností stanovených přímo použitelnými předpisy Evropské unie v oblasti migrace a mezinárodní ochrany, evropské demografické statistiky, sčítání lidu, domů a bytů. V této oblasti statistiky došlo v listopadu 2025 ke sjednocení do jednotného evropského nařízení „European Statistics on Population and Housing" (ESOP)[4)].

OBSAH CENZISu

V současnosti lze demograficky relevantní obsah CENZISu rozdělit do tří skupiny: data ze sčítání 2021, registr obyvatel a jeho agendové informační systémy a ostatní administrativní zdroje dat. Zákon o sčítaní lidu 2021 umožnil uchovat v CENZISu individuální data o obvyklém pobytu v rozhodný okamžik, obvyklém pobytu v době narození a nejvyšším ukončeném vzdělání včetně nezbytných identifikátorů osob pro další využití v populační statistice.

CENZIS dále tvoří průběžně aktualizovaná soustava registrů ROB–AISEO–AISC[5)]. Aktualizace probíhají v ROBu na základě notifikací, v průběhu roku 2026 je plánován přechod na systém notifikací i u agendových informačních systémů. Časová prodleva mezi časem demografické události a její evidencí v CENZISu je tak dána pouze dobou zápisu do informačních systémů veřejné správy. CENZIS přebírá z ROB–AISEO–AISC pouze položky relevantní pro populační statistiku, jde například o základní identifikaci osoby, rodinný stav / (registrované) partnerství, datum narození a případně úmrtí, adresu registrovaného pobytu, státní občanství, obec / stát místa narození a případně úmrtí, typ pobytu, vazbu na rodinné příslušníky, některé historické údaje a mnohé další.

Mezi ostatní AZD patří databáze/evidence dalších rezortů, které jsou importovány do CENZISu s roční, nebo půlroční periodicitou. Jedná se o Centrální registr pojištěnců spravovaný VZP (zahrnuje všechny zdravotní pojišťovny a eviduje všechny osoby registrované k veřejnému zdravotnímu pojištění). Dále pak informační systémy MPSV – OK Práce (obsahuje data o uchazečích a zájemcích o zaměstnání), OK Nouze (společně posuzované osoby u doplatku na obydlení, příspěvku na péči a příspěvku na živobytí) a OK Centrum (společně posuzované osoby u přídavku na dítě, příspěvku na bydlení a rodičovského příspěvku). Česká správa sociálního zabezpečení poskytuje ze svého Integrovaného informačního systému subsystém důchodů včetně druhu důchodu. Od MŠMT jsou předávány údaje ze školních matrik (základní, střední, vyšší odborné školy a konzervatoře) a sdružené informace matrik studentů (vysokoškolská

1) Pro účely tohoto příspěvku se populační statistikou rozumí průběžná demografická statistika i data ze sčítání lidu, domů a bytů za osoby, rodiny a domácnosti.

2) Zákon č. 332/2020 Sb.

3) Zákon č. 89/1995 Sb.

4) Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2025/2458 ze dne 26. listopadu 2025 o evropských statistikách obyvatelstva a bydlení.

5) Registr obyvatel – Agendový informační systém evidence obyvatel – Agendový informační systém cizinců.

studia). Jedná se o osoby navštěvující dané typy škol s údaji o případném ukončení studia. Posledním subjektem, který v současnosti dodává do CENZISu data je Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání (CZVV). Z informačního systému IS CERTIS se jedná o údaje za studenty, kteří se přihlásili k maturitní zkoušce včetně informace o jejím získání. V blízké budoucnosti se počítá s daty Jednotného měsíčního hlášení zaměstnavatelů zejména pro ekonomické charakteristiky.

VYUŽITÍ CENZISu

CENZIS je zapojen do sběru a zpracování dat pro běžnou evidenci demografických událostí od roku 2024, kdy se stal zdrojem dat pro sňatky a zemřelé osoby v případě občanů Česka. Od roku 2026 jsou nově z CENZISu generovány i narozené děti a partnerství českých občanů. Úmrtí či narození cizinců a sňatky/partnerství, kde je aspoň jeden ze snoubenců/partnerů cizinec dále podléhají statistickým hlášením u úmrtí, narození dítěte a uzavření manželství/partnerství, které vyplňují a odesílají na ČSÚ matriční úřady. Data z AISC v současnosti bohužel nesplňují kvalitativní parametry (neúplnost, velké zpoždění), aby mohla být použita pro podchycení demografických událostí cizinců. Předpokládá se, že situaci by mohl zlepšit nový Integrovaný cizinecký agendový systém (ICAS), který se v současnosti buduje.

Údaje z demografických hlášení se podařilo téměř plně nahradit s využitím dat výše uvedených informačních systémů. V některých případech to ovšem nebylo možné. Data o příčinách úmrtí stále pochází z Listu o prohlídce zemřelého. Porodní charakteristiky narozeného dítěte dostupné registry v CENZISu neobsahují, takže budou využita mikrodata Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR. V některých případech došlo k výraznému zlepšení vyplněnosti údajů, které se začaly přebírat z CENZISu. Například u nejvyššího ukončeného vzdělání zemřelých, rodičů narozených dětí a snoubenců.

Do budoucna se předpokládá využití CENZISu i pro účely statistiky rozvodů/ukončení (registrovaných) partnerství soudem, jež v současnosti předává ČSÚ Ministerstvo spravedlnosti. Další využití může být u evidence stěhování občanů Česka, případně i cizinců (nejdříve se zprovozněním ICASu). Výhodou proti současnému stavu (data jsou přebíraná od Ministerstva vnitra a cizinecké policie) by byla možnost sledování stěhování i v rámci obce.

Cílovým stavem u populační statistiky je ukončení klasických bilancí obyvatelstva vázaných na data sčítání lidu a přechod na populační stavy odvozené z dat CENZISu. K tomu je potřeba harmonizovat údaje o stavu a pohybu obyvatel zpracované z CENZISu zejména v návaznosti na „signs of life“ analýzu (dále jen SOL), která umožní identifikovat osoby, které na území Česka již nežijí. Ke kvalitnímu provedení SOL je nutné využití širokého aparátu administrativních zdrojů dat, které CENZIS obsahuje. Přechod na odvození populačních struktur z CENZISu je nutný i kvůli ESOPu, který rozšiřuje množství povinně předávaných dat s nižší než desetiletou periodicitou na údaje, které je v současnosti možné získat pouze ze sčítání lidu (například populační struktury podle ekonomické aktivity). Vzhledem k tomu, že sčítání lidu není možné realizovat vícekrát během dekády, tak je nutné využít AZD, které jsou, nebo budou v budoucnu dostupné v CENZISu. Zároveň se samozřejmě počítá s využitím CENZISu pro příští sčítání 2031/2032, respektive pro témata, která je nutné poskytovat podle nařízení ESOP v desetileté periodicitě.

PŘÍKLAD VYUŽITÍ CENZISU – ODVOZENÍ NEJVYŠŠÍHO UKONČENÉHO VZDĚLÁNÍ

Od roku 2005 je uvedení údaje o nejvyšším ukončeném vzdělání na demografických hlášeních dobrovolné. V návaznosti na tuto úpravu začala vyplněnost proměnné vzdělání klesat až na hodnoty, kdy údaj ztrácí vypovídací schopnost. Například v roce 2023 nebyl v případě zemřelých údaj o vzdělání vyplněn v 84 % případů. Prostředí CENZISu umožňuje odhadnout nejvyšší ukončené vzdělání pro populaci evidovanou v registru obyvatel. K tomu bylo využito množství různých datových zdrojů – data ze sčítání 2021, školní matriky a sdružené informace matriky studentů od MŠMT[6], údaje o maturitních

6) Kromě informací o probíhajících a ukončených studií obsahují i údaj o nejvyšším ukončeném vzdělání před nástupem na daný typ studia.

zkouškách od CZVV a evidenci uchazečů a zájemců o zaměstnání[7] od MPSV. Výsledné odvozené nejvyšší ukončené vzdělání je nutné vnímat jako určitý odhad. Využívá různorodé zdroje dat, pro které má údaj o vzdělání odlišnou relevanci. Zároveň se nejedná o registr, který by byl průběžně aktualizován, ale spíše o odhad k začátku roku na základě nejnovější dostupných AZD, které pokrývají téměř celou populaci[8]. Po napojení na demografická hlášení tak nemusí být odhadnuta úroveň vzdělání, které osoba měla přesně v době demografické události. Na druhou stranu průběžně probíhající analýzy kvality těchto dat zatím potvrdily, že odhady jsou relevantní. Od roku 2024 vzniká nejvyšší ukončené vzdělání u zemřelých osob, snoubenců a rodičů narozených dítě jako kombinace vyplněných údajů na hlášeních a odhadnuté úrovně vzdělání z CENZISu, přičemž údaje z hlášení mají prioritu. Tabulka 1 porovnává struktury zemřelých podle vzdělání v roce 2004 (poslední rok, kdy bylo vyplnění na hlášení povinné), 2023 (poslední rok s daty pouze z hlášení) a 2024 (první rok s kombinovaných způsobem). Po zapojení CENZISu v roce 2024 klesl podíl nezjištěných údajů o vzdělání z cca 84 % na zhruba 9 %. Zároveň je patrné, že při srovnání s rokem 2004 vzrostla vzdělanostní úroveň zemřelých díky tomu, že se do věků s vyšší mírou úmrtnosti postupně posouvají vzdělanější generace. Nízký podíl neúplných dat o vzdělání byl v roce 2004 evidován i v případě sňatků (7 % u nevěst a 8 % v případě ženichů) a narozených dětí (2 % u matek a 3 % v případě otců).

ZÁVĚR

Zapojení administrativní zdrojů dat do tvorby oficiální populační statistiky ČSÚ se v kontextu mezinárodních statistických trendů zdůrazňující digitalizaci, snížení zátěže pro poskytovatele dat a právě využívání AZD stalo nutností, které přináší mnoho výhod. Data mohou být zpracována rychleji, efektivněji, přesněji, v elektronickém formátu a s nižšími nároky na rozpočet. Důležitá je i možnost propojování různých

Tab. 1: Zemřelí podle nejvyššího ukončeného vzdělání v letech 2004, 2023 a 2024 (v %)
Deaths by educational attainment, 2004, 2023 and 2024 (in %)

Nejvyšší dokončené vzdělání	2004	2023	2024
Bez vzdělání	0,6	0,3	0,3
Základní	46,4	2,8	19,1
Střední bez maturity (vč. vyučení)	39,5	6,8	40,9
Střední s maturitou	10,6	3,7	22,1
Vyšší odborné	*	0,1	0,7
Vysokoškolské	3,0	2,7	8,1
Nezjištěno	0,0	83,6	8,7
Celkem	100,0	100,0	100,0

Pozn.: * vyšší odborné vzdělání nebylo rozlišeno.
Note: ** Short-cycle tertiary education was not distinguished.*
Zdroj: Demografická ročenka České republiky 2004, 2023 a 2024.
Source: *Demographic Yearbook of the Czech Republic 2004, 2023 a 2024.*

7) Obsahuje informaci o nejvyšším ukončeném vzdělání.

8) Z dostupných zdrojů nemáme informaci o dosaženém vzdělání na školách v zahraničí a zahraničních pobočkách škol na českém území.

zdrojů dat. V některých případech jsou získané údaje dokonce úplnější. Neplatí to ovšem vždy. Určité proměnné není možné ze současných AZD v Česku získat (například kulturních charakteristiky, domácnosti, dojížďku), a proto úplných přechod na administrativní sčítání není zatím možný. Nevýhodou využití AZD je skutečnost, že jsou primárně používána pro jiné účely, takže musí být před jejich použitím ověřena jejich kvalita a metodický soulad s produkovanými statistikami. Problematické mohou být i omezené možnosti vzájemného propojování a v některých případech neúplné pokrytí populace. Rozvoj využití administrativních zdrojů dat v populační statistice Česka bude v následujících letech pro odbor statistiky obyvatelstva ČSÚ prioritním úkolem.

Roman Kurkin
Odbor statistiky obyvatelstva, ČSÚ

The 17th Conference of Young Demographers

On 4–6 February 2026, around 90 participants gathered for the 17th Conference of Young Demographers, which was held at the Faculty of Science, Charles University in Prague. Over the course of three days, early-career researchers from across Europe and beyond presented their work on health, mortality, fertility, inequalities, migration, and demographic theory in a welcoming and intellectually stimulating environment.

The conference opened on Wednesday morning in the Velká geologická lecture room. Session 1, chaired by Anna Altová, primarily focused on health and ageing. Florencia Bathory presented a multistate analysis of chronic conditions and depression onset among older Europeans. Andrea Cass examined the link between pre-retirement working conditions and long-term care needs among the oldest old in Germany. Maria Chiara Corgiolu explored ethnic inequalities in the use of telehealth in the United States, and Federica Prete discussed typologies of family and non-family networks in later life and their association with health changes.

The first poster session covered a broad spectrum of demographic topics: gender inequalities in outsourcing domestic work during widowhood, social media use and fertility intentions among young adults in Europe, regional heterogeneity in the effectiveness of training policies for older unemployed workers, and delayed transitions to adulthood among young people living with their parents in contemporary Europe. As is tradition, each poster session began with flash talks, in which presenters had two minutes to introduce their research before in-depth discussions continued in the poster rooms.

After lunch, Katarina Luise Matthes delivered the first keynote lecture: *'Born during the 1918–20 Pandemic: What Historical Data Reveal About Neonatal Health and Later Mortality'*. In addition to describing her interesting work, she also walked participants through her career: starting as an engineering student and becoming a historical demographer.

The afternoon concluded with a second poster session. The presentations addressed topics such as 19th-century child mortality in Sweden, the demographic ageing of physicians in Czechia, widowhood trends worldwide, the third demographic transition, vaccination and fertility patterns, and many other topics. The variety of themes reflected the breadth of contemporary demographic research.

Thursday began with a second oral session. Sofía García-Durrer examined the relationship between perceived unfairness in the division of household labour and union dissolution among German couples. Sina Christin Löwe explored how unpaid care work shapes parental well-being in Germany. Sharon Picco analysed interparental relational mismatch and its implications for children's non-cognitive development. Francesco Tata focused on the demography and social gradient of online dating in Italy. Together, the session offered a multifaceted perspective on family dynamics, gender roles, and contemporary relationship patterns.

Poster Session 3 continued the discussion of inequality and demographic change. Contributions ranged from defining the demographic crisis, suicide ideation among older adults in Europe, temperature-related mortality inequalities in Belgium, the victimisation of transgender people in Brazil, cross-border reproductive care in Europe, and lifespan inequality among migrants and natives.

Marie-Pier Bergeron Boucher delivered the second keynote lecture, titled *'Can Simple Measures Capture Complex Realities?'* She provided insight into her work on demographic indicators and measurement. However, she also shared her experience of being both a mom and a researcher, showing that it is possible to have both a family life and a successful career in science.

Session 3, chaired by Klára Hulíková Tesárková, featured four presentations focused on life-course trajectories, health, and social inequalities across Europe. Beatrice Cacciamani presented a cross-country analysis of how parental separation shapes children's educational and occupational outcomes later in life. Patrik Harnisch examined trends and heterogeneity in the use of eContacts in Denmark between 2005 and 2019, drawing on register-based data. Lina Lasar analysed health expectancy among Roma populations across European countries from a comparative perspective. Pilar Vidaurre-Teixidó concluded the session with a presentation on variations in the social determinants of health across 27 European countries in 2024, using principal component analysis to uncover cross-national patterns.

The day concluded with the Giuliana Award session, a creative and much-anticipated highlight of the conference that celebrated outstanding contributions from early-career researchers. This was followed by a convivial social evening, which provided participants with the opportunity to network, engage in informal discussions, and enjoy light refreshments in a relaxed and collegial atmosphere.

The final day opened with Session 4, chaired by Věra Slováková, and focused primarily on mortality, demographic methods, and long-term population trends. Paul-Émile Charlier investigated the deficit of daughter-only families in South Asia, proposing a measure based on fertility tables to examine prenatal discrimination behaviours. Dariya Ordanovich reconstructed the mortality burden from temperature extremes in Madrid, Spain, over the course of 130 years using age-specific mortality rates. David A. Swanson presented a regionally based probabilistic forecast of human extinction, offering a thought-provoking methodological perspective on long-term demographic forecasting. Tamara Vaz concluded the session by reassessing mortality trends in Canada, the United States, and the United Kingdom, benchmarking them against Japan, and critically discussing the limitations of life expectancy as a summary indicator.

Poster Session 4 provided the final opportunity for discussion. Topics included fertility clustering methods, the demographic impacts of COVID-19 in Portugal, low family aspirations in South Korea, the use of machine learning in regional population projections, student mobility, ageing in Australia, cohort contributions to population growth in Czechia, colorectal cancer mortality trends, and demographic divergence in the post-Yugoslav region.

The conference concluded with a closing ceremony and the announcement of awards celebrating the conference's outstanding presentations and posters. Beatrice Cacciamani received the Best Presentation Award and Riccardo Dalla Tomba won the Best Poster Award. Elder Lara Castañed received the 'Giuliana Award'. As in previous years, the defining features of the conference were its constructive feedback, supportive atmosphere, and high level of scholarly exchange.

In addition to the main programme of the 17th Conference of Young Demographers, two specialised COST GREATLEAP masterclasses, supported by the COST (European Cooperation in Science and Technology) framework, were offered to registered conference

participants. Due to limited capacity and high demand, participation in the masterclasses was subject to prior registration and confirmation.

The first masterclass, held in the evening of Wednesday, 4 February 2026, was delivered by Katarina Luise Matthes and entitled *'How to Build a Strong Research Proposal – Using Examples from Research on Health Inequalities'*. The session provided structured guidance on the preparation of competitive research proposals, with a particular emphasis on formulating research questions, methodological design, and the coherent presentation of research objectives and expected contributions. Examples from research on health inequalities were used to illustrate key principles and best practices.

The second masterclass took place on Thursday, 5 February 2026, and was led by Marie-Pier Bergeron-Boucher. Entitled *Health and Mortality Measures*, the session focused on advanced measures of health and mortality and addressed their conceptual foundations, methodological construction, interpretation, and application in demographic research.

Both masterclasses, organised under the COST GREATLEAP initiative, complemented the main conference programme by offering participants an opportunity for in-depth methodological training, direct interaction with internationally recognised scholars, and further professional development in a focused academic setting. The organisers are pleased and grateful that it was possible to organise these masterclasses, which served as an exceptional opportunity to enhance the conference experience for all participants.

The organisers would like to express their sincere gratitude to the Faculty of Science, Charles University, for hosting the event and to the Department of Demography and Geodemography for its institutional support. We are especially grateful to our sponsors, whose support made the conference possible: the N. W. Posthumus Institute, the European Association of Historical Demography, SAS, and the Czech Statistical Office.

The 17th Conference of Young Demographers once again demonstrated the vitality and diversity of contemporary demographic research. The Young Demographers Team looks forward to welcoming participants again next year for the 18th conference.

The Young Demographers Team:
Anna Altová, Kateřina Brázová, Klára Hulíková Tesárková, Barbora Janáková Kuprová, Lukáš Kahoun, Jitka Slabá, and Bety Ukolova.

ČESKÁ DEMOGRAFICKÁ SPOLEČNOST
ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD
Kraj Vysočina

55. konference České demografické společnosti

20.–22. května 2026
Jihlava
Krajský úřad Kraje Vysočina

odborné sekce
doprovodný program
společenský večer

Termín pro přihlášení příspěvků: 10. dubna 2026

Registrace a více informací: http://www.czechdemography.cz